

Årbok for Karmsund 2001-2002

Karmsund folkemuseum

Haugesund 2002

Haugesund Bok & Offset AS

H. M. Wrangell fotografert i Kristiania i 1905. Han var da 46 år og Haugesund bys første stortingsmann. Fotograf L. Szacinski. Foto: Karmsund folkemuseum, P.a. 1.531.

H. M. WRANGELL - KONSUL, REDER OG MESÉN

Mads Ramstad

Karmsund folkemuseum feiret sine første 75 år i 2000, og museet fokuserte da på institusjonens historie. I den anledning ble det laget et foredrag om en av museets store støttespillere. Foredraget er her skrevet om til en artikkel som presenterer H. M. Wrangell.

I forbindelse med jubileet transkriberte jeg Wrangells selvbiografi som han skrev i årene 1929-39, for årboka.

I denne artikkelen skal vi hilse på en ruvende mann i Haugesunds persongalleri.¹ Det er en fascinerende mann. Hans liv gjenspeiler mye av byens første hundreår 1850-1950, og hans virke kom i større grad enn de fleste andres til å prege byens utvikling.

Hakon Magne Waldemar Wrangell ble født 2. januar 1859 i Haugesund av ugifte foreldre telegrafist Hans Marcus Wrangell (1828-1880) og Sille Tjærandsen (1834-1925). Etter oppvekst og læreår i Stavanger og Haugesund etablerte han 21 år gammel egen kolonialforretning i Haugesund i 1880. I løpet av få år bygget han ut virksomheten til å omfatte skipshandel, bygningsvarer, saltimport, hvalfangst, sildeeksport og skipsrederi.

Etablering

Wrangell engasjerte seg bredt i forretningslivet - alt i løpet av 1880-årene. Kolonialhandelen ga overskudd allerede første året, og etter to år ansatte han en mann i forretningen. Det ga Wrangell større spillerom, og han satset på sildeeksport og rederi. Wrangell ble korresponderende reder for skonnertbriggen

Ungdomsportrett av H. M. Wrangell, antakelig ved konfirmasjonen i Stavanger 1873.

Foto: Karmsund folkemuseum, P.a. 1.530.

«Vingolf» i 1882, og skonnerten gikk i sildetraden på Nordland og Island. Kolonialhandelen ble utvidet til å omfatte skipshandel og han begynte også med bygningsvarer og saltimport. Wrangell kunne utstyre sildeflåten med alt det nødvendige, og firmaet ble en totalleverandør på mange områder. I tillegg eksperimenterte han med nye konserveringsmåter, og i 1884 var han førstemann i Norge som sendte fersk vårsild i borsyre til England. Når han i tillegg gikk i gang med det første kippersrøkeri i byen, og fikk engelske piker til flekningen og engelske røkemestere, forteller det mye om nytenkning og evne til å se muligheter.

*Sjøhusene i forgrunnen, på nordsiden av Torgbakken, var den første eiendommen Wrangell kjøpte i Haugesund i 1884. Wrangell bygde senere skipshandel her, og i bakgrunnen ser vi Kortanes der Wrangell hadde saltlager. Fotograf Jan Greve, 1860-årene.
Foto: Østensjø bd I: 105.*

Etter ligningsprotokollen gikk det riktig godt i årene framover, og det gjorde det nok av flere årsaker. Vi kan oppsummere med at han fikk flere ben å stå på, slik at om noe ikke gikk bra, så gjorde noe annet det. Videre var han en nettverksbygger av første klasse. Han evnet å knytte gode folk til seg i forretningene som ansatte og kompanjonger, og han fant forretningsfolk i byen han kunne spille på lag med: manufakturhandler H. K. Waage, bankkasserer Thomas Haaland, Madsen på Dalen og Mikal Lindøe blant mange andre.² Det var driv over Wrangells forretninger: nye forsøk, først ute, prøve noe nytt, vurdere fortjeneste - risiko, eventuelt trekke seg raskt ut, prøve noe annet.

Skipsrederi

I løpet av 1880-årene bygget han forretningene så godt opp at han i ligningen ti år etter at han startet, er oppført med 30 tusen i formue og 10 tusen i årlig inntekt. Etter hvert var Wrangells engasjement i skip så stort at han splittet opp for-

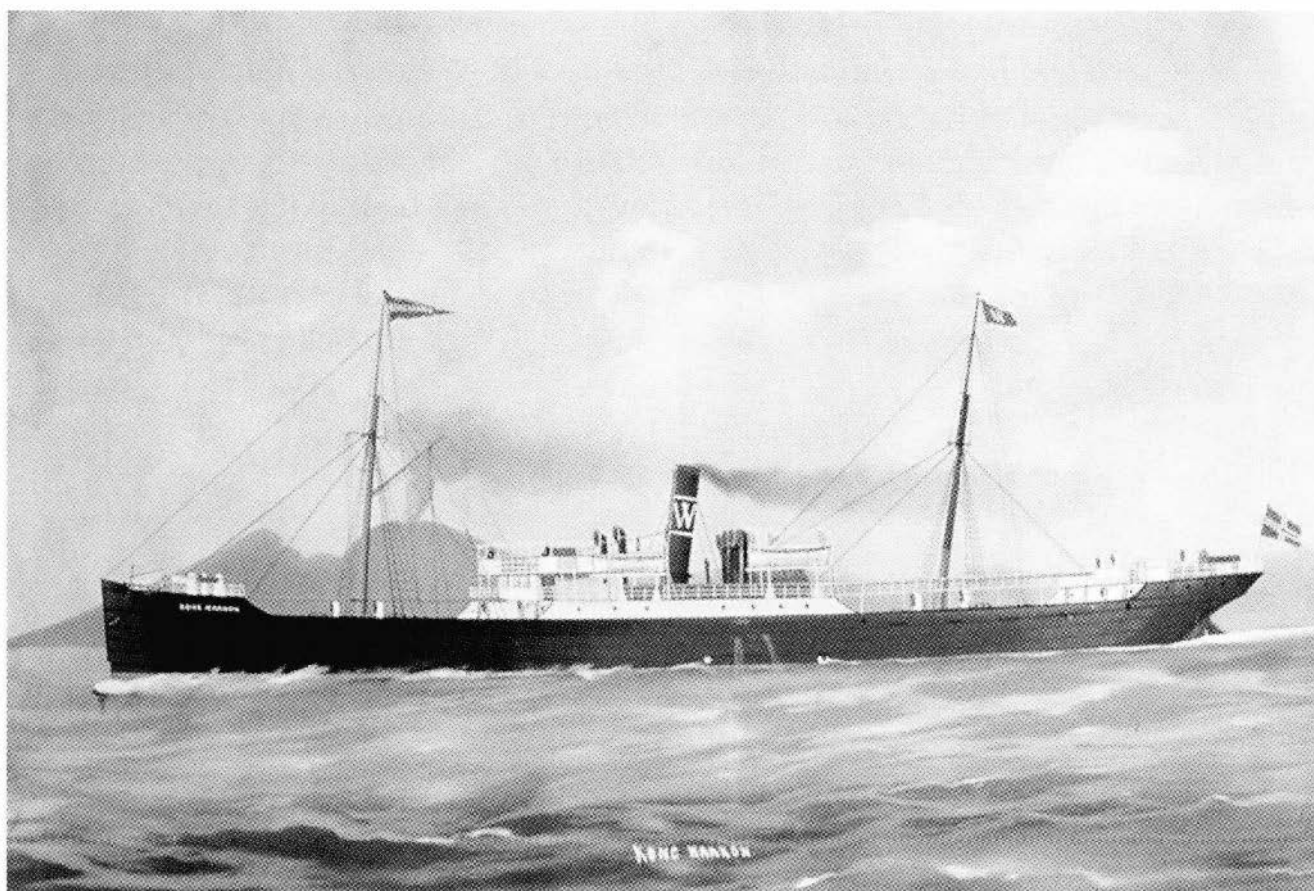

Skipshandelen i Thuestad og Wrangell nederst i Torgbakken fotografert ca. 1895. I forgrunnen kapproing i Smedasundet, så bildet er tatt på en 17. mai.

Foto: Karmsund folkemuseum MHB-F. 115.

retningene. Han overlot ledelsen av skipshandelen til sin tidligere ansatte Ole Thuestad. De ble kompanjonger under firmanavnet Thuestad & Wrangell i 1892, med Wrangell som passiv deltaker. Ellers var det ikke mye passivt over Wrangell - hans rederi tok fart etter 1892 og disponerte først fire seilskip og så i 1894 sitt første dampskip.

Under den gode fraktkonjunkturen 1897-1900 økte flåten betraktelig, og i 1897 ble den første større fraktfartsdamperen i Haugesund kjøpt, «Corona». Allerede året etter kjøpte Wrangell med flere «Kong Haakon» som var enda større, og Haugesunds største 1898-1907. Til «Kong Haakon» knytter det seg en av de mer kjente Wrangell-historiene. En av Wrangells avtakere når det gjaldt salt, var konsul J. Rieber i Bergen. Rieber var en dyktig forretningsmann som presset prisene, men Wrangell var ikke lett å presse. Wrangell har selv fortalt at en gang hadde Mack, Riebers svigersønn, gjort avtale om et parti som «Kong Haakon» skulle frakte opp fra Trapani til Kristiansund N. for 1 krone pr. 140 liter. Rieber, som lå syk, forlangte alltid brevene hjem til underskrift. Han fikk også det brevet hvori avtalen med Wrangell ble bekreftet. I stedet for å undertegne brevet, skrev

D/S «Kong Haakon», 2231 br. tonn. Bygd i Newcastle 1889. Innkjøpt 1898 for kr. 260.000. Krigsforlis 1917. Malt av L. Reggio, Neapel. Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 4200.

han på foten av brevet: «Dette brev skriver jeg aldri i verden under. Ved å gjøre forretninger med konsul Wrangell blir man klokere, men aldri rikere.»³

Hvalfangst

Wrangell interesserte seg tidlig for hvalfangst, og H.M. Wrangell & Co disponerte til sammen 20 dampbåter. Han begynte som aksjonær i Peder Amlie og Erik Lindøes hvalselskap «Takla» med landstasjon på Islands nordvestkyst i 1890-årene. Han etablerte selv et nytt hvalfangstselskap, «Hekla», på Island i 1901. Selskapet ble avviklet i 1915, og hadde gitt bra utbytte til aksjonærene. I 1911 var han med på et hvalfangstselskap som drev hvalfangst ved Angola, og i 1912 tok Wrangell initiativ til et selskap som fikk landstasjon i Kappkolonien i Sør-Afrika. I 1916 kjøpte Wrangell en landstasjon på Færøyene og drev hvalfangst derfra, og i 1924 overtok han et larvikselskap og drev hvalfangst i Spania. Wrangell ble en sentral mann i norsk hvalfangst, og var i en årrekke represen-

tantskapets ordfører i de selskaper som Bruun, von der Lippe og Jahre disponerte fra Tønsberg og Sandefjord. Som organisasjonsmann var han med å danne Den norske hvalfangerforening i 1912 i Sandefjord, og han satt - selvsagt - i det første styret. Han var også med på stiftelsen av Hvalfangernes Assuranceforening.⁴

Rederiet utvikles

Overgangen fra seil til damp førte til en del viktige forandringer i skipsfarten og rederinæringen i Haugesund. For det første ble enkeltturbefraktning avløst av tidsbefraktning, timecharter. For det andre førte dampskipene til linjefart som gikk i regulær fart mellom faste destinasjoner. For det tredje ble partrederiene og enkeltskipsrederiene avløst av aksjeselskap og flerskipsrederi. H. M. Wrangell var den første av de store haugesundsrederne som samlet hele sitt rederi i ett aksjeselskap - H. M. Wrangell & Co. A/S.⁵ Samtidig ble to partnere tatt opp i rederiet: Lars Meling og Jacob Odland. S. S. Meling var kontorsjef, ansatt som kontormann i rederiet i 1892, medinteressent fra 1910 og nå altså styremedlem og kompanjong i firmaet. Odland hadde vært kontorsjef i rederiet Gjerdsjø & Bakkevig fram til 1914 og hadde solid erfaring fra shipping. I 1914 disponerte rederiet en samlet tonnasje på 24.180 tdw. fordelt på 11 skip. Rederiet disponerte også 12 hvalbåter.

Under «jobbetiden» ekspanderte rederiet kraftig, og både skip og skipselskaper ble kjøpt. I løpet av to av krigsårene, fra 1915 til 1917, kjøpte rederiet 12 skip. Blant annet ble aksjeselskapet Produce, som gikk i øst-asiatisk fart, kjøpt i 1917. Rederiet opprettet derfor kontor i Hong-Kong. Samtidig mistet rederiet til sammen 11 skip, ni ved rene krigshandlinger, og 28 sjømenn omkom. I 1918 disponerte rederiet en flåte på 52.100 tdw. fordelt på 13 skip og fangstflåten til hvalfangstselskapet «Hekla & Talkna» som drev fangst ved Færøyene fra 1916.

Rederiet kom seg relativt godt gjennom de vanskelige 20-årene. Solid økonomi og nedbetalte skip ga Wrangell & Co. større handlefrihet enn mange andre redere i Haugesund som fikk store økonomiske problemer i begynnelsen av 1920-årene. Rederiet kunne kjøpe skip fra rederier som måtte avvikle. Wrangell, Meling og Odland utviklet rederiet fram til å bli ett av Haugesunds største redereiforetak. I 1926 var flåtens samlede tonnasje økt til 84.405 tdw. fordelt på 18 skip. Dessuten disponerte rederiet 9 hvalbåter. Den store flåten utviklet seg videre gjennom 1930-årene fra damp- til motorskip. Fraktdepresjonen i 1930-årene rammet Haugesunds skipsflåte hardt, men rederiet klarte seg relativt godt gjennom depresjonstiden med sunn økonomisk styring.

Privatlivet

Samme år han etablerte forretningen, 21 år gammel i 1880, giftet han seg med sin kusine Amalie. Hun var nesteldste datter av telegrafist Andreas Hansen og Caroline født Wrangell. Amalie og Hakon Wrangell fikk tolv barn sammen fra

*Amalie og H. M. Wrangell med de fire eldste barna Ragnhild 1881, Betzy 1883, Andreas Waldemar 1886 og Sigurd 1887. Fotografert ca. 1889. Fotograf P. Amlie jr., Haugesund.
Foto: Karmsund folkemuseum, P.a. 1.549.*

Wrangells staselige bolig i Torgbakken, representativ og den mest sentralt plasserte villa i byen. Tegnet av arkitekt Eckhoff i Stavanger og bygget 1893. Fotograf Margit Petersen. Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 12298.

Dagens uterestaurant «Wrangellhagen» skjuler det gamle hageanlegget som var velstelt og rikt beplantet. Her sitter familien i sørvestre hjørne av eiendommen ca. 1939 med meieriet i bakgrunnen. Fotograf Margit Petersen. Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 12296.

1881 til 1898, og Amalie var det vi kaller for en hjemmets kvinne med barneomsorg og ansvaret for et stort hushold. Oppgaven må ha vært tung, for de opplevde at seks av de tolv døde i 1886, 1891, 1894, 1905, 1909 og 1912, flere av tuberkulose. Det ville ha merket de fleste mødre, og satte nok dype spor.

I 1893 bygget Wrangell sin bolig på Torget, tegnet av Stavangerarkitekten Eckhoff. Det var - og er - en staselig bolig, representativ og vel den mest sentralt plasserte villa i byen. Rett over gaten, i dagens Haavik-hus, bodde moren Sille, eller enkefru Cecilie Norem som hun ble skrevet.⁶ Wrangell glemte ikke sine besteforeldre som han vokste opp hos, og han underholdt dem til de døde her i byen i 1899 og 1901.⁷ Wrangells kjøpte seg ikke landsted, men reiste på turer og hygget seg i sin store hage midt i byen. De hadde kanskje begge to særlig interesse for hageanlegget med felles bestefar og oldefar som begge hadde vært gartnere.

I 1922 kjøpte Wrangell Ask gods på Ringerike, med tusenvis av mål skog. Den yngste av de to oppvokste sønnene, Waldemar, var agronom og en interessert skogmann. Han bosatte seg derfor på Ringerike og drev godset i mange år.

I 1925 døde moren, Sille Norem, 90 år gammel etter fem års sengeleie. Hun var åndsfrisk til det siste, og i nekrologene står det at hun interesserte seg meget for det gamle Haugesund. Hun etterlot seg to sønner og to døtre, alle bosatt i Haugesund: konsul H.M. Wrangell, skipsreder Th. Nordbø, fru skipsfører Larsen og frøken Helene Norem. Samme år som moren døde, var Wrangell med å stifte museet.

Hovedbygningen på Ask gods sett fra parken. Godset ligger nord for Hønefoss på Ringerike.

Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 9869.

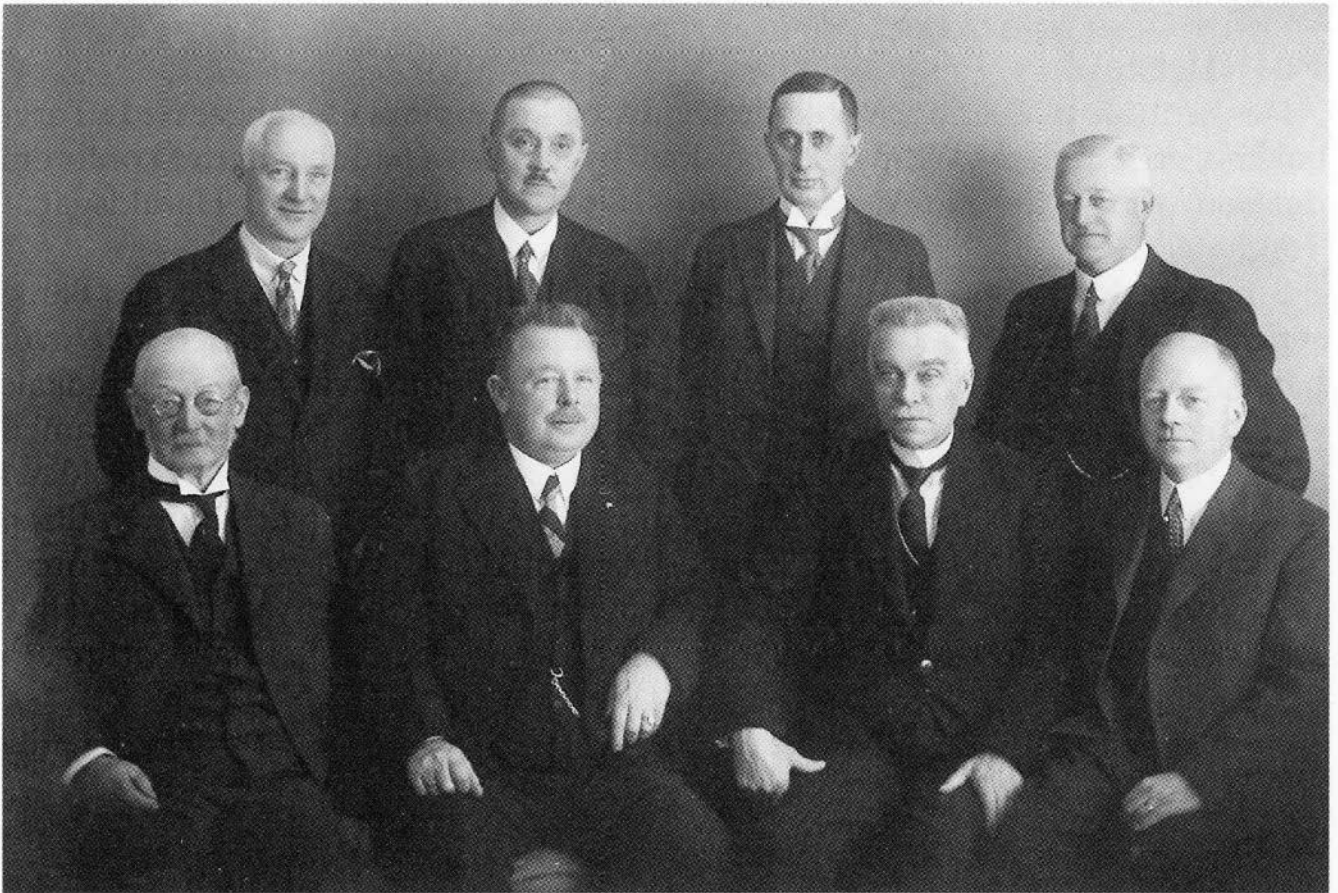
Politikeren

Den sentrale plasseringen boligen hadde, og kontoret likeså lenger ned i Torgbakken, er et bilde på Wrangells posisjon i byen. En tid hadde rederiet kontorer i det som senere er blitt kjent som Nils Sund-hjørnet i krysset Haraldsgata/Torggata.

Senere hadde rederiet kontorlokaler lengre nede i Torgbakken i Bergen Bank, senere Norges Bank, i dag Henderson. Kontorlokalene lå i etasjen rett over banken. Wrangell var i sentrum - bokstavelig talt. Politisk var han på det lokale plan med i bystyret fra 1886 til 1927, altså i 41 år. Politisk hørte han hjemme i «Det Frisinnede Venstre». I Haugesund dominerte «De Frisinnede» høyresiden i politikken, og noen av dem som var aktiv i samme parti var Knut Knutsen O.A.S., Botholf Stolt-Nielsen og Thomas Haaland. H. M. Wrangell var ordfører i fire år, første gang i 1894, 35 år gammel. På riksplan var han byens første valgte stortingsrepresentant 1903-09 og senere 1921-27. I 1905 ble han av Stortinget i

Torgbakken ned mot kaien sett fra hjørnet av Wrangells bolig. T.v. funkisbygningen der Wrangell hadde kontor i andre etasje over Bergen privatbank. Foto: Karmsund folkemuseum, MHB-F.211.

Norges rederforbunds sentralstyre 1928-30. Sittende fra venstre: Kr. Lemkuhl, Fr. Odfjell (visepresident), H. M. Wrangell (president) og Anth. H. Mathiesen (visepresident). Stående fra venstre: Einar Bruusgaard, Laurits Kloster, W. Klaveness og W. Dahl Hansen. Fotografert Oslo, desember 1930. Foto: Karmsund folkemuseum, P. a. 1.531.

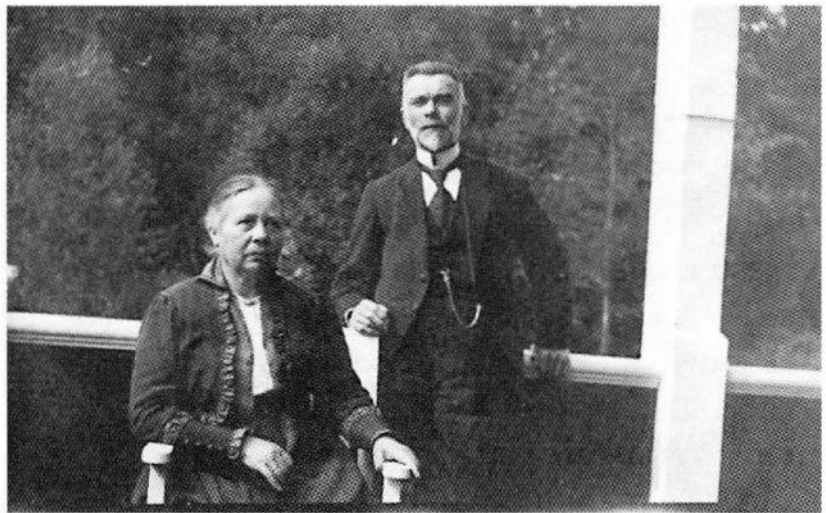
hemmelighet sendt til København for å sondere muligheten for å få en dansk prins som konge i Norge. Han hadde vært dansk visekonsul i Haugesund siden 1896, og hadde med det tittelen konsul som flere andre skipsredere i byen. Han satt i en rekke offentlige komiteer og kommisjoner, blant annet i Stortingets næringskomite. Som sekretær i sin andre stortingsperiode ansatte han Reidar Emil Wrangell, sønn av en halvbror i Oslo.

H.M. Wrangell var fra stiftelsen av medlem i Norges Rederforbund, og han var styremedlem i hovedstyret og sentralstyret, seks år varapresident og fra 1927 til 1930 president i forbundet. I en årrekke var han ordfører i Haugesund Sparebanks representantskap og direktør i Haugesunds Privatbank som han var med å stifte i 1907. Da Haugesund Privatbank ble overtatt av Bergen Privatbank i 1922, ble han medlem av direksjonen helt fram til 1942. Han var medlem av Norges Brannkasses direksjon fra 1918, og en av stifterne og mangeårig formann i representantskapet i Haugesunds Sjøforsikringselskap.

H. M. Wrangell var også med å reise Vår Frelser kirke, etablere arbeidsskolen og å stifte Haugesunds Kunstforening, Haugesund Turnforening, Haugesund

Diskusjonsforening og Karmsund folkemuseum. Han var med å stifte Haugesunds Telefonselskap, og ikke minst Haugesunds Elektrisitetsverk, der han - nær sagt selvfølgelig - var dets første formann. Han var alle steder, han hadde interesser overalt og han var med i de fleste styrer, helst som formann. Han kunne kunsten å gi kjapt svar på tiltale, og slik kunne han være på god fot med de fleste. Lars Mæland spekulerte under første verdenskrig på å kjøpe Risøyfjellet og forære det til byen som parkanlegg. Han eide selv en liten del av søndre enden, men resten eide Wrangell og Waage, og en dag han traff Wrangell, spurte Mæland hva han ville ha for Risøyfjellet. Wrangell svarte da: «50 øre kiloet».⁸

Wrangell hadde politisk kløkt, og han kunne være svært diplomatisk. Det ble samtidig sagt at når Wrangell smilte, var han på det farligste. Hans omgjengelige og positive vesen var med å gi ham den offentlige posisjonen han fikk, men det var en hardtarbeidende forretningsmann med store forretningsevner som skapte det hele. Wrangells mange sentrale posisjoner ga ham mye arbeid, men også innsikt i forhold han hadde nytte av. Han fikk viktig informasjon gjennom sine mange verv i private foretak og offentlige institusjoner. Tiden fra 1880 til 1930 var på mange måter en begeistringens tid i Norge. Mange institusjoner og organisasjoner ble skapt i den nye norske nasjonalstaten. Og Wrangell var med - mer aktiv enn de fleste.

Ekteparet Wrangell på besøk på landstedet, trolig hos Jacob Odlands ved Skjoldafjorden omkring 1925. Fotograf Jacob Odland S. S. Foto: Karmsund folkemuseum, P. a. 1.554.

Endringer

Året 1934 ble for Wrangell et beveget år. Det begynte med stor oppmerksomhet i anledning 75-års dagen. Noen måneder senere døde fruen, Amalie Wrangell, 76 år gammel. De hadde da vært gift i 54 år. Hun hadde levet et tilbaketrukket liv, langt fra mannens offentlige rolle. Bare et halvt år senere giftet H. M. Wrangell seg igjen i Sandefjord med den 36 år yngre Louise Haga, født 1895 i Stavanger. De hadde kjent hverandre en stund, og Wrangell fikk i henne en god støtte i alderdommen.

75 år gammel var han opptatt av å tenke fremover. Hvem skulle overta og føre rederiet videre? Han bestemte seg for at forstmannen, agronom Waldemar Wrangell måtte komme hjem, og solgte derfor Ask gods i 1936. Troikaen Wrangell, Meling og Odland som hadde arbeidet sammen som kompanjonger siden 1914, hadde blitt en generasjon eldre og tenkte på sine barn. Mens Wrangell og Meling hadde arbeidet tett sammen siden 1892 og vært aktive i politikken (for eksempel var Meling statsråd samtidig som Wrangell var president i Rederforbundet), hadde Odland fulgt rederiet daglig på kontoret. De var tre viljesterke menn, og det endte med at Odland fikk med seg aksjeselskapet Produce og dets skip og fortsatte for seg selv, mens Wrangell og Meling fortsatte sammen med blant annet selskapet Corona.

Mesén

Wrangell virker i ettertid som en nøktern mann, men han ga store gaver i det offentlige rom. Han var en av bidragsyterne da et jubileumslegat ble opprettet i Haugesund i 1916. I 1918 opprettet han og fru en et legat til videre utdannelse for ubemidlede unge menn på hundre tusen kroner. På sin sekstiårsdag i 1919 ga han to hundre tusen kroner til byen, derav tyve tusen til belysning i kirken. På sin åttiårsdag skjenket han Jonas Lies gt. 10 og 16 og et vedlikeholdsfond til museet.⁹ Han ble hedret, og det på en måte som bare han har blitt her i Haugesund. Den direkte foranledning til den store oppmerksomheten var museumsgaven, men alle foreningene i byen var med i det store fakkeltog som talte tusener og som møtte opp foran Festivitetslokalet. I 1942 ble det kjent at

VERRE:
Hitt enklare og godt vær.

MORGENAVI HAUGESUNDS

NYORI ER OPTATT Haugesund
NR. 2 TIRSDAG 3. JANUAR 1939

Straalende hyldest til konsul Wrangell igaar.

Red
Haugesund greide 200 m. m. regn

Tusener deltok i fakkeltog og tusener kranset gatene der det drog frem.

Konsul Wrangell mottar fra Festivitetsrådets talingsforeningens hyldest. Paa billedet sees ved konsulens side fru Wrangell og hans to sønner Waldemar og Blaine Wrangell.

Konsul Wrangell var gjest på en ærverdig og oplysende og hyldest på sin 80-års dag igaar. Over alt i byen malet utgangene fra tidlig om morgenen, og til hans kjære stender og hilsener fra fjern og nær. Foreningene satte sammen i kjærlighet for aa gratulere, blanda Rederforeningens styre, representanter for Sjømannsforeningen, Handelsstatistforeninga, samvirkende styre og en hel rekke representanter for foreninger og korporasjoner, samt konsul Wrangells alent og venskap og forretningsforbindelser. Der var ogsaa fremstilt nogen utenlandske gratulanter. Stortingsmannen, kaptein Svein, Poynt Brun, Trøstberg, som representant for kvallfangstforeninga, og kaptein Mack, Bergen, som representant for salkompaniet. Byens ordfører, overrettsassistent Sigurd L. L., hyllet konsul Wrangell for hans innsats i byens utvikling og uttalte: Haugesunds formannskap ber om lov til aa bringe herr konsul Wrangell sin hilsen og hjertelike til dagen og sin arbeidige takke for ærverdige innsats i byens samfunnsmessige utvikling gjennom årevis.

Neppe mange i vårt land og ingen annen i vår by, har vært forlenet med sine medborgeres ærverdige hilt i en grad som herr konsul, som i et sammenhengende tidsrom av hele 42 aar har øret tid og krefter og interesse til aktiv deltagelse i byens politiske ledelse. Vi sporer herr konsul Wrangells hankraft og fremryk i loven og de mange (Forts. 2. side.)

Sjøforklaring for estnisk
Som var i kollisjon i i grakollisjon.
Ved sjøretten var de forklaring vedrørende som det estniske dam lies som er kommet i fra Haugesund, hadde en skid i Leningradskanale «Nautis» var ved de het da kollisjon med skiver fra Leningrad i foran. Det er ikke arkivert fra idrettsretten som det er et annet skid komme for i samme a polit. «Nautis» fikk paa styrbord side, men stor.
«Nautis» mente den man legges paa det ikke hadde gitt den for tering til de skid som betonen.
Rollen administrativt fuldmektig. Fjell med vord Valde rest tilitt.

Forstesideoppslag etter feiringen av H. M. Wrangells 80-års dag. Haugesunds dagblad 3. januar 1939.

VI HAARON

Norges Konge

gjør vitterlig:

Under 27. mars 1939 har Vi utnevnt
 skipsreder, konsul Katen Magne Waldemar Wrangell
 for almennyttig virke

til kommandør av den kongelige norske
 St. Olavs Orden av hvilken Vi selv er stormester.

Under Vår hånd og St. Olavs Ordens segl.

Kongen

Jon Seland

Magnum

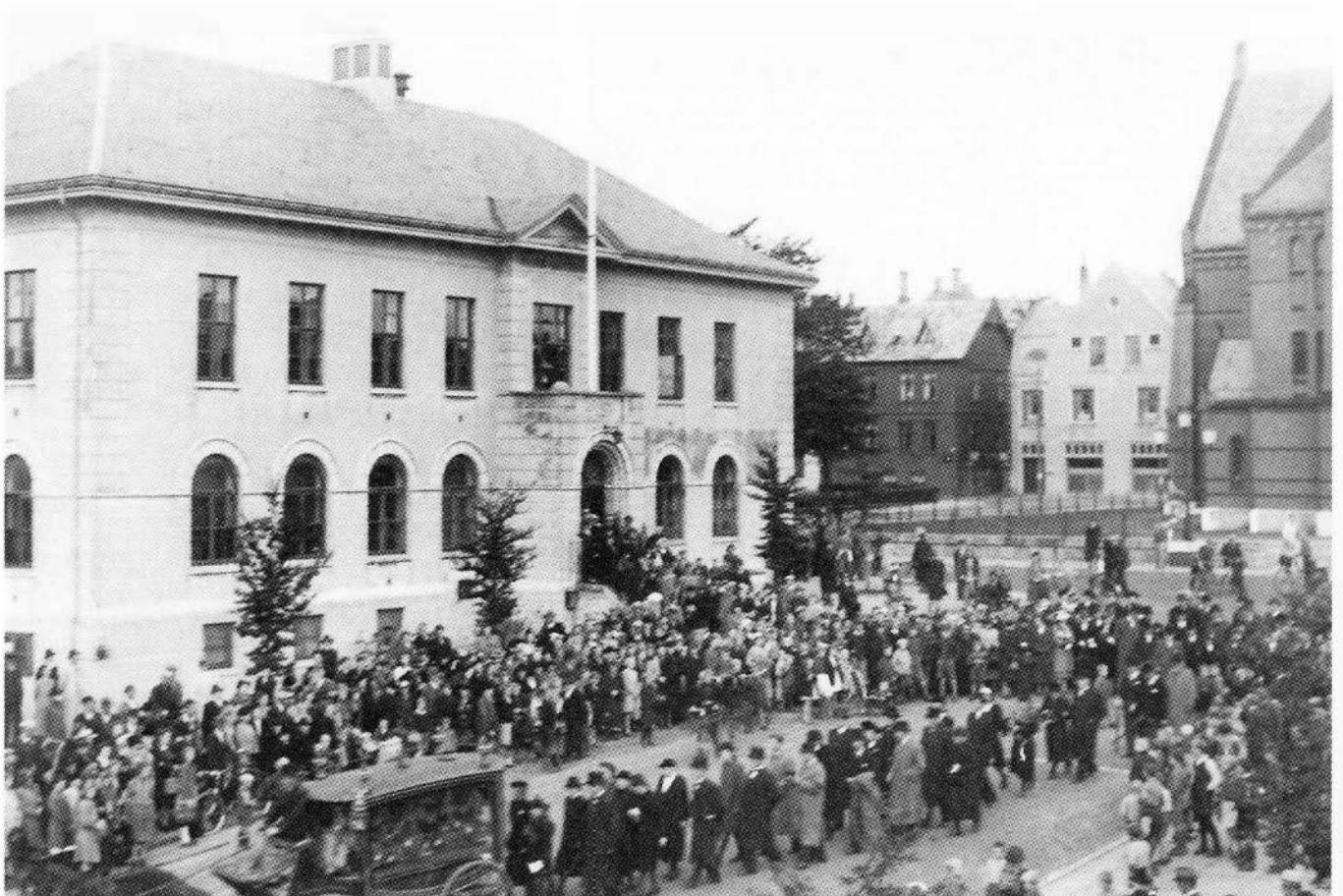
Diplom for kommandør av St. Olavs Orden
 skipsreder, konsul H. M. W. Wrangell.

han hadde testamentert en million kroner til forskjellige formål, blant annet sitt hjem til Vanførelaget.

Som uttrykk for offentlig takknemlighet ble H.M. Wrangell utnevnt til ridder av 1. klasse av Sankt Olavs Orden i 1912 og kommandør av samme «for almenntilgjengelig virksomhet» i 1939. Han ble Ridder av Dansk Dannebrog Orden, Kommandør av 2. klasse av Svensk Wasa Orden og han fikk 7. juni medalje og Haakon VII jubileumsmedalje.

Ettermæle

H. M. Wrangell døde 31. august 1942, 83 år gammel, og ble gravlagt under stor deltagelse med representanter for rederi- og hvalfangstnæringen, politiske myndigheter, ansatte i rederiet og skipsoffiserer. Nekrologene i flere av landets aviser og i flere næringsorganer er samstemte: En av de mest særpregede personligheter i norsk næringsliv er borte. Eller som det stod i Haugesund Dagblad: «Han hadde dimensjoner som strakk langt ut over hjembyen og var på sitt felt en av landets stormenn».

*Det store gravfølget på vei ned Torgbakken. H. M. Wrangell ble begravet på Christine Elisabeths Gravlund ved byparken i Haugesund sentrum. Fotograf Margit Petersen.
Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 12297.*

Om H. M. Wrangell kan man faktisk si at han startet med to tomme hender, og at han klarte å bygge opp rederiet fra ingenting til å bli et av landets store. Etter Wrangells død overtok sønnen Waldemar, og sammen med Meling ble det satset på tidsmessige motorskip. Det vanskelige fraktmarkedet i 1970-årene gjorde at rederiet opphørte i 1979. I dag er det ingen som heter Wrangell i Haugesund, men to av Wrangells døtre fikk til sammen 10 barn og etterslekt i byen.

*Amalie og H. M. Wrangell med barn, svigerbarn og barnebarn på gullbryllupsdagen 16. desember 1930. Foran f. v.: Magda Nilssen (Eriksen), Lorentz Birger Nilssen, Emil Jansen og Richard II Jansen. Midten f. v.: Betzy Nilssen f. Wrangell, Anna Nilssen (Retzius), Caroline Amalie Wrangell med Ernst Holme på fanget, gullbrudeparet, Ragnhild Jansen (Natvig), Betzy Nilssen (Røgenæs), Astrid Jansen f. Wrangell med datteren Marit Josefine Jansen (Larsen) på fanget og Ella Holme f. Sclimann. Bakerst f. v.: Sigrun Holme f. Wrangell, Sivert Holme, Lorentz Nilssen, Jacob Holme, Waldemar Wrangell, Richard Jansen, Dora Wrangell f. Scharschmidt, Signe Wrangell f. Ask og Amalie "Mali" Wrangell Nilssen (Retzius).
Fotograf Margit Petersen. Foto: Karmsund folkemuseum MHB-F. 4888.*

På museet blir vi minnet om Wrangell hver dag. I utstillingen har vi sølvgaver han fikk fra noen av sine forbindelser ved 80-års jubileet, og fra vinduene mot nord ser vi privatboligen hans der han bodde i nesten 50 år. I trappen vår henger hans malte portrett ensomt majestetisk. Går vi hundre meter bort til Vår Frelser kirke, ser vi bysten av ham som ble avduket i 1986, og samme sted kan vi beundre H. M. Wrangells gt. som fikk navnet sitt i 1993. Det er riktig at gaten skulle ligge sentralt, men det er typisk for hvor vanskelig det er å hedre enkeltpersoner at han skulle få en tankestrek av en vei uten adressebrukere oppkalt etter seg.

I dag erfarer vi at Wrangells navn er ukjent for mange, og vi har derfor vært glad for at vi har kunnet foredra om en av museets viktigste meséner. Museet er takknemlig for hans store gave og for hans velvilje for museumssaken.

Fotnoter

¹ Artikkelen bygger på et foredrag jeg skrev til Karmsund folkemuseums 75 års jubileum i 2000. De viktigste kildene var Wrangells selvbiografi, Leif M. Bjørkelund: *Fra sildeeksport til østenfart. H. M. Wrangell & Co A/S 1882-1979*, i *Skipet* nr. 3/1995: 4-30 og nr. 4/1995: 4-26, Leif M. Bjørklund og E. H. Kongshavn: *Våre gamle skip*, Lokalhistorisk stiftelse 1996 og *Våre motorskip*, Lokalhistorisk stiftelse 1999, Reidar Østensjø: *Haugesunds byhistorie*, bind I og II, Haugesunds folkebiblioteks samling av nekrologer, Caspersen: *Borgere i Haugesund* og Karmsund folkemuseums arkiv og gjenstander.

² Om rederiet, se Bjørkelund, Leif M.: *Fra Sildeeksport til Østenfart. H. M. Wrangell & Co. A/S 1882-1979*, Oppgave ved Stord Lærarhøgskule 1992/93, Leif M. Bjørkelund og Kongshavn: *Våre gamle skip*, Lokalhistorisk stiftelse 1996 og *Våre motorskip*, Lokalhistorisk stiftelse 1999.

³ Odland S. S., Jacob: *Episoder*, stensilert hefte på Karmsund folkemuseum.

⁴ Norsk hvalfangst tidende 1942, Wrangells nekrolog. Se MHBs eksemplar.

⁵ Reidar Østensjø: *Haugesunds byhistorie*, Haugesund 1896-1913, bind II:107ff.

⁶ I følge Th. Nordbø jan. 2000.

⁷ Caspers Borgerbok for Haugesund, Wrangell og Norem.

⁸ Odland S. S., Jacob: *Episoder*, stensilert hefte på Karmsund folkemuseum.

⁹ Fortalt av Knut Morland januar 2000, som også kunne fortelle at regnskapet for belysningen førte Wrangell selv med nøyaktig penn.

Deler av sølvgaven fra H. M. Wrangell til Karmsund folkemuseum. Ved testamentariske gaver fikk museet i 1936 og 1963 flere sølvgjenstander gitt til Wrangell på 70- og 80 - årsdagene i 1929 og 1939. Foto: Karmsund folkemuseum, MHB 5654-57.